

Huimaus käytännön lääkärin kannalta

Huimauksesta kärsii kolmasosa väestöstä jossain vaiheessa elämäänsä. Osa aiheuttajista on viattomia, osa henkeä uhkaavia, osa paranee itsestään, osa ei koskaan. Huimaus on tapana jakaa neljään päätyyppiin: 1) vertigo (kiertohuimaus), 2) synkopee (pyörtyminen), 3) tasapainohäiriö ja 4) epäspesifinen huimaus. Anamneesi on tärkein yksittäinen huimauksen tutkimusmenetelmä ja johtaa diagnoosin kahdessa tapauksessa kolmesta. Statustutkimus varmentaa anamneesin antamat johtolangat siitä, mistä on kyse. Huimaustuntemus ja mahdollinen silmävärve (nystagmus) pyritään aina provosoimaan esiin vastaanotolla. Jatkotutkimusten tarve vaihtelee sen mukaan, onko korva, keskushermosto vai sydän epäilyksen kohteena. Huimauksen hoito jaetaan spesifiseen ja oireenmukaiseen. Oireenmukainen hoito on lyhytkestoista ensiapua ja potilaan ennuste määräytyy lopulta sen mukaan, miten spesifinen perussyynmukainen hoito onnistuu.

Huimaus on yleinen oire, ja siitä kärsii kolmasosa väestöstä jossain vaiheessa elämäänsä (1, 2). Se on myös äärimmäisen monisäikeinen vaiva, jota kuvaillaan lukemattomilla eri tavoilla, ja se voi johtua yhtä monesta syystä. Osa aiheuttajista on viattomia, osa henkeä uhkaavia, osa paranee itsestään, osa ei koskaan. Huimaus voi alkaa korvasta, sydäimestä, verisuonesta, hermostosta tai mielestä. Kaiken lisäksi samaan päähän mahtuu hyvinkin useita eri huimauksia (3). Huimauspotilas onkin haaste sekä erikoislääkärille että yleislääkärille. Anamneesi ja status ovat huimauksen diagnostiikassa tärkeimpiä kuin koneelliset jatkotutkimukset.

Huimauksen luonne ja yleisyys

Huimaus jaetaan usein neljään päätyyppiin:
400 1) vertigo (kiertohuimaus), 2) synkopee

(pyörtyminen), 3) tasapainohäiriö, 4) epäspesifinen huimaus (TAULUKKO 1) (4). Jaottelu on jo vanha – kaukana täydellisestä – mutta edelleen käyttökelpoinen. Vertigolla tarkoitetaan aistimusta, jossa ympäristö, sen osa tai ihminen itse tuntuu olevan liikkeessä, vaikka liikettä ei olekaan. Tuntemus on usein kiertävää (josta tulee sana vertigo) mutta myös keinuttava, pyörittävä, sivulle tai ylösalaisin kaatava tuntemus on mahdollinen. Synkopeella, (mukaan lukien pyörtyminen), tarkoitetaan ohimenevää tajuttomuutta, joka johtuu aivojen verenkierron äkillisestä heikkenemisestä. Lievisissä tapauksissa tajunta ei häviä kokonaan vaan oireisto jää prekollapsituntemusten, presynkopen tasolle (”tuntuu kuin taju menisi”, ”silmissä mustenee”, ”huimaa”). Tasapainohäiriö voidaan myös kokea huimauksena. Kävely tuntuu epävarmalta, potilas pelkää kompuroivansa tai kaatuvansa, ”liikkuessa huippaa”. Jäljelle jäävää epäspesifinen huimaus on vaikeasti kuvailtavissa, ja siltä puuttuvat vertigon, pyörtymisen ja tasapainohäiriön tyyppipiirteet. Toisinaan lievä tai lievittymässä oleva vertigo on vaikea erottaa epäspesifisestä huimauksesta.

Huimauksen esiintyvyys vaihtelee sen mukaan, tarkastellaanko tilannetta yleislääkärin, erikoislääkärin, päivystyspoliklinikan vai koko väestön näkökulmasta. Tästä huolimatta tietyt nyrkkisäännöt pätevät hämmästyttävän hyvin – olipa kliininen näyttämö sitten mikä tahansa. Huimaus on pääoire 7 %:lla yleislääkärin vastaanotolla käyvistä potilaista (5). Noin puolella huimaus on vertigoa, toisella puolella tasaisesti synkopea, tasapainohäiriötä ja epäspesifistä huimausta.

Keskushermostoperäinen huimaus on usein yhdistelmä vertigoa ja tasapainohäiriötä. Se on pitkäkestoista, koska sentraaliset kompensatio- ja mukautumismekanismit on osin menetetty. Poikkeuksen muodostavat TIA-kohtaukset, jotka kestävät tyypillisesti minuuteista kymmeneen minuutteihin. Se on lievempää

TAULUKKO 1. Huimausoireen jaottelu.

Huimauksen päätyyppi	Oire	Provosoivat tekijät
Vertigo	Illuusio liikkeestä - ympäristö, ympäristön osa, tai ihminen itse tuntuu olevan liikkeessä (vaikka liikettä ei olekaan) – kiertävä, keinuttava, pyörittävä, sivulle tai ylösalaisin kaatava tuntemus	Pään – ja samalla sisäkorvan – asennonmuutos
Pyörtyminen – presynkopee	Ortostatismi: istumaan tai seisomaan nousun jälkeiset huimaustuntemukset Pyörtyminen: vähitellen alkava tajunnanhäiriö, jota edeltävät prekollapsituntemukset – heikotus, pahoinvointi, kylmä hiki, näön sumeneminen, kalpeus Sydänperäinen: äkillinen tajunnanmenetyt, sydämen rytmihäiriö, rintakipu, hengenahdistus	Ylösnousu Pitkään samassa asennossa seisominen, kipu, pelästyminen Fyysinen rasitus
Tasapainohäiriö	Kävelyn epävarmuus, pelko kaatumisesta, kaatuilu	Kävely, käännökset
Epäspesifinen huimaus	Huimaus, jota on ”vaikea kuvata sanoin” Huimaus, josta edellä mainittujen (vertigo, pyörtyminen, tasapainohäiriö) tyyppi-piirteet puuttuvat	Niskalihasjännitys, päätetyö, vaihdellen muut tekijät Tietty paikka (korkea tai avara), henkinen stressi, pelkotilat

kuin pääte-elimen (sisäkorvan) aiheuttama intensiivinen vertigo, mutta monimuotoista ja usein liikkumista, etenkin kävelyä, vaikeuttavaa.

Synkopee johtuu pääsääntöisesti verenkierröllisestä syystä. Kun verenkiertojärjestelmä pettää, tajuntaa ja tasapainoa ylläpitävien rakenteiden hyvinvointi kärsii ja seurauksena on synkopee (yleisluonteinen verenkiertovaje) tai aivoverenkiertohäiriö (paikallinen iskemia).

Psyykkiset mekanismit ovat usein keskeisiä epäspesifisessä huimauksessa. Pitkään jatkunut huimaus voi aiheuttaa eristyneisyyttä, ahdistusta ja masennusta. Toisaalta huimaus voi olla myös konversio-oire, jonka taustalla on tunnistettua tai alitajuntaista ahdistusta, masennusta tai paniikin tuntua (6).

Patofysiologiaa ja oireiden synty

Vertigon taustalla ovat sisäkorvan tasapainoelin (kalvosokkelon kaarikäytävät, soikea [utricle] ja pyöreä [sacculus] rakkula) ja sen keskushermostoyhteydet. Sisäkorva aistii pään asennot ja liikkeet. Korvaperäinen

huimaus paheneekin nimenomaan pään liikkuessa. Selkäytimen takajuosteet kuljettavat tiedon raajojen ja kehon asennosta keskushermostoon. Näköaisti on kolmas tärkeä tasapainoinformaation lähde. Aivorunko toimii koordinoivana keskuksena, jossa aistimukset korvista, silmistä ja kehon asennosta yhdistetään, analysoidaan ja välitetään eteenpäin. Aistinelimistä saapuva tieto siirtyy aivohermoille, pikkuaivoille, tyvitumakkeille ja aivokuorelle, jotka yhdessä varmistavat, että tasapaino säilyy ja tarvittava korjausliike toteutetaan. Erityisen tärkeää on, että näköhavainto säilyy automaattisesti tarkkana, silloinkin kun pää heiluu tai on muuten liikkeessä. Tästä ovat vastuussa aivohermot III (silmänliikehermo), IV (telahermo) ja VI (loitontajahermo) aivorunkotumakkeineen. Pikkuaivot säätävät liikkeiden tarkkuutta, tyvitumakkeet automaattikkaa ja motorinen aivokuori tahdonalaisten liikkeiden voimaa. Tasapainohäiriö syntyy myös, jos motorinen järjestelmä ei syystä tai toisesta ehdi tai pysty reagoimaan aistien tuomaan informaatioon (esimerkiksi Parkinsonin

taudissa, MS-taudissa tai pikkuaivoinfarktin yhteydessä).

Itse huimauskokemus syntyy aivokuorella, kun sinne saapuva informaatio on outoa (esimerkiksi laivamatkan aikainen matkahoivointi), ristiriitaista (toisen puolen vestibulaarineuroniitti), puutteellista (neuropatia, näön heikkeneminen, MS-tauti) tai pelottavaa (psykykinen huimaus). Joskus aivokuori itse luo harhan huimauksesta (epileptinen huimaus).

Tasapaino säilyy pitkälti automaattisesti, refleksiäisesti, ja tämän automatiikan testaaminen on tärkeää huimauspotilasta tutkittaessa.

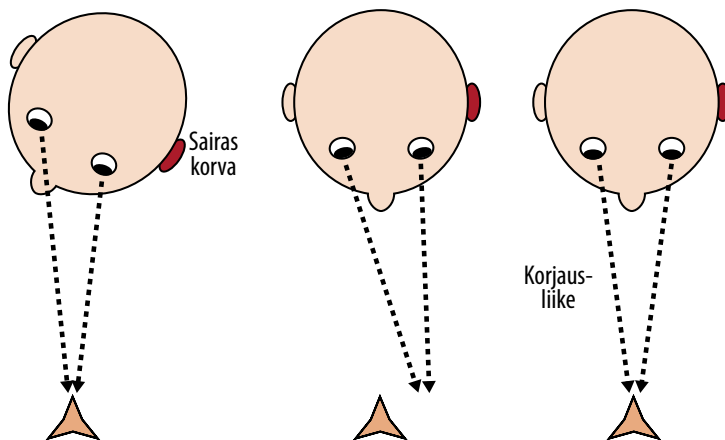
Vestibulo-okulaarinen refleksi (VOR) varmistaa automaattisesti, että näköhavainto pysyy tarkkana pään ollessa liikkeessä. Refleksi tutkitaan impulssitestillä (”Head Thrust” eli ”Head Impulse” -testi.) Potilas katsoo suoraan eteenpäin, samalla kun hänen päätänsä käännetään nopeasti noin 30°. Normaalisti katse pysyy kohteessa ilman korjausliikkeitä. Testi suoritetaan molempiin suuntiin, eli päätä käännetään nopeasti sekä vasemman että oikean korvan suuntaan. Korjausliike on merkki kääntösuunnan puoleisen korvan tasapainoelimen toimintahäiriöstä (**KUVA** <http://www.youtube.com/watch?v=6zPqaUwds9l>).

Vestibulo-spinaalinen refleksi varmistaa ta-

sapainon säilymisen, riippumatta siitä missä asennossa pää tai keho on. Refleksi välittää tiedon sisäkorvasta selkäyttimeen ja sieltä tasapainoa ylläpitäville lihaksille. Se kompensoi pään asennonmuutokset ja liikkeet. Tasapainohermo vastaa heijastekaaren sensorisesta tuovasta osasta – selkäytimen motoriset radat vievästä – lihaksiston aktivoivasta osasta. Motorinen aivokuori, tyvitumakkeet ja pikkuaivot valvovat ja korjaavat suoritusta. Puhutaan myös vestibulokollisesta ja kervikokollisesta reflekseistä, jotka välittävät asentotiedon nimenomaan niskalihaksille ja niskalihaksista ja varmistavat pään sopivan asennon ilman tahdonalaisia korjausliikkeitä.

Moni huimauksen tärkeä liitännäisoire selittyy sisäkorvan keskushermostoyhteyksillä tai tasapainoratojen lähirakenteilla. Hyviä esimerkkejä ovat yhteydet silmiä liikuttaviin aivohermisiin (silmävärve eli nystagmus), selkäyttimeen (tasapainohäiriö) ja aivorungon autonomisen hermoston keskuksiin (pahoinvointi).

Periferiassa (korva, VIII aivohermon periferinen osa) tasapaino- ja kuulohermo ovat lähekkäin, ja huimaus, tasapaino- ja kuulo-oireet esiintyvät usein yhdessä (esimerkiksi sisäkorvan tulehdus tai trauma). Sentraalisemmassa vauriossa kuulonalenema on harvoin merkittävin oire.

KUVA. Impulssitesti (head thrust). Impulssitestissä potilas katsoo suoraan eteenpäin (esimerkiksi tutkijan nenään, samalla kun hänen päätänsä käännetään nopeasti. Normaalisti katse pysyy kohteessa ilman korjausliikettä. Testi suoritetaan molempiin suuntiin eli pää käännetään nopeasti sekä vasemman

että oikean korvan suuntaan. Korjausliike on merkki kääntösuunnan puoleisen tasapainohermon toimintahäiriöstä. Testin alkusento voi olla kuvan osoittama, tai potilas voi katsoa suoraan eteenpäin, jonka jälkeen päätä käännetään vuorotellen 30 astetta kummallekin sivulle.

TAULUKKO 2. Huimausoireen paikantaminen liittä-näisoireiden avulla.

Toimintahäiriön sijainti	Huimauksen syyn paikantava liittänoire
Sisäkorva	Kuulonalenema, korvan soiminen, paineen tunne korvassa, korvakipu
Kuulo-tasapainohermo (VIII aivohermo)	Huono puheen (äänteiden) erottelukyky, kuulonalenema, tasapainohäiriö
Aivorunko	Kaksoiskuvat, kasvojen tuntohäiriö, kasvohermoalvaus, puuromainen puhe (dysartria), pitkien ratojen oireet
Pikkuaivot	Liikkeiden hapuilu, epätarkkuus (ataksia), leveäraiteinen epävarma kävely, liikerytmin katoaminen (dysdiakokineesi)
Tyvitumakkeet	Liikkeiden hitaus, jäykkyys, vapina, muut liikehäiriöt, laahustava etukumara kävelyasento
Aivokuori (hemisfäärit)	Puhevaikeus (dysfasia), huomiotta jättäminen (inattentio tai katveoire), toispuolihalvaus (hemipareesi), näkökenttäpuutos (hemianopia)
Niska (lihakset, ligamentit, välilevyt, hermojuuret)	Niska-, selkä-, hartia-, yläraajakipu (hermojuuren säteilykipu, "radikulaarikipu")
Selkäydin	Kävelyepävarmuus (etenkin pimeässä), alaraajaheikkous ja -jäykkyys, muutokset virtsarakon toiminnassa, alaraajahalvaus (parapareesi)
Perifeerinen hermosto	Jalkojen puutuminen tai pistely (varpaisiin ja jalkateriin painottuva, "distaalinen")
Sydän	Pyörtymiskohtaukset, rintakipu, hengenahdistus, rytmihäiriötuntemukset, alaraajaturvotus, huono rasituksen sieto
Psykyke	Paniikki- ja hyperventilaatio- taipumus, ahdistus, masennus, pelkotilat

Pitkien ratojen oireet = toispuoli- tai neliraajahalvaus (hemipareesi tai tetrapareesi), toisen puolen tuntohäiriö (hemisensorinen oire)

TAULUKOSSA 2 on esitetty huimauksen kannalta tärkeät rakenteet ja vastaavat liittänoireet. Liittänoireet auttavat kohdistamaan huimauspotilaan statustutkimuksen ja muut jatkotoimenpiteet tehokkaalla tavalla.

Tavallisimmat huimausta aiheuttavat sairaudet

Puolet huimauksesta juontaa sisäkorvasta ("perifeerinen syy") ja puolet tasapainohermon keskushermostoyhteyksistä ("sentraalinen syy") (7). Yleisin yksittäinen etiologia on hyvänlaatuinen asentohuimaus (BPPV = benign paroxysmal positional vertigo). Tärkeimmät keskushermostoperäiset aiheuttajat ovat takaverenkierron häiriö ("vertebrobasilaarinen vajaatoiminta"), migreeni, MS-tauti, takakuopan kasvain, degeneratiivinen aivosairaus (esimerkiksi Parkinsonin tauti), lääkkeen haittavaikutus ja psyykinen syy (8). Keskeiset huimauksen aiheuttajat on esitetty **TAULUKOSSA 3** (7, 9, 10). Taulukosta on poimittu esiin hyvänlaatuinen asentohuimaus (BPPV) ja niskaperäinen huimaus yleisyytensä ja takaverenkierron häiriöt vaarallisuutensa takia. Ménièreen tauti ja vestibulaarineuroniitti ovat tyypillisiä huimausta aiheuttavia sisäkorvasairauksia.

Hyvänlaatuinen asentohuimaus

BPPV on tavallisin sisäkorvaperäinen huimaus. Sen taustalla voivat olla muun muassa sisäkorvan vanheneminen, pään vammat, korvan leikkaukset tai sairastettu vestibulaarineuroniitti. BPPV-potilaat kokevat tyypillisesti huimausta äkillisen pään asennonmuutoksen yhteydessä erityisesti vuoteeseen käytäessä tai siellä käännyttäessä, ylöspäin kurkottaessa tai kumartuessa. Dix-Hallpiken testillä (<http://www.youtube.com/watch?v=vRpwf2m13SU>) diagnosoidaan taaimmaisen (posteriorisen) kaarikäytävän BPPV. Vaakasوران kaarikäytävän diagnostiikassa käytetään muun muassa Rahkon walk-rotate-walk (WRW) -testiä.

Niskaperäinen huimaus

Niskaperäiselle huimaukselle on tyypillistä jatkuva pitkäkestoinen ("kuukausia, vuosia") intensiteetiltään vaihteleva huimaus, jolle ovat luonteenomaisia hetkelliset ("millisekuntien kestoiset") epävakautuntemukset. Siihen liittyy usein pään puristus- ("panta pään ympäril-

TAULUKKO 3. Keskeiset huimauksen aiheuttajat.

Huimauksen etiologia	Huimausoireen kuvaus
Hyvänlaatuisen asento- tai asento- ja asento- huimauksen (BPPV = benign paroxysmal positional vertigo)	Asennon muutoksen provosoima lyhytkestoinen ("sekunteja") vertigo, ei koskaan spontaania silmävärvetta
Tasapainoelimen tulehdus = vestibulaarineuroniitti	Yksittäinen, äkisti alkava, pitkäkestoinen ("päiviä, viikon") voimakas vertigo, johon liittyy pahoinvointia (oksentelua)
Migreeni	Huimaus samaan aikaan migreenikohtauksen ja migreenioireiden kanssa (sahalaitainen näköhäiriö, migreenipäänsärky, valo- ja ääniarakuus)
Ménièreen tauti	Kohtauksittain toistuva "tunteja" (20 min–24 tuntia) kestävä vertigo, korvan soiminen tai paineentunne ja kuulonalenema, muut mahdolliset syyt kuten vestibulaari schwannooma suljettu pois
Aivoverenkiertohäiriö – takaverenkierto	Äkisti alkava vertigo tai tasapainohäiriö ja muut neurologiset paikallisoireet, niskakipu, päänsärky, sekavuus
Niskaperäinen huimaus	Jatkuva pitkäkestoinen ("kuukausia, vuosia") intensiteetiltään vaihteleva huimaus, yhdessä pään puristus ("panta pään ympärillä") ja niskatuntemusten kanssa, niskanliike (taaksetaivutus) tai liikkeelle lähtö saattaa pahentaa huimausta
Ikärappeuma- huimaus	Hitaasti iän karttuessa vaikeutuva kävelyn epävarmuus, usein yhdessä kuulon ja näön heikkenemisen kanssa, "huimaa niin että on vaikea liikkua"
Lääkkeen haittavaikutus	Verenpaine-, psyyke-, epilepsia- tai parkinsonintautilääkityksen aiheuttama huimaus
Psykosomaattinen huimaus	Kohtauksittainen (tilannesidonnainen) tai jatkuva huimaus, johon liittyy voimakkaita autonomisen hermoston oireita (sydämentykytyt, hikoilu, vapina, paha olo, hyperventilaatiotaipumus), paniikki- (kuoleman tai tukehtumisen pelko, rintapuristus) ja parestesiatuntemuksia (suun alueella tai yleisluonteisesti)

Neurologinen paikallisoire: näköoire (kaksoiskuvat, näkökenttäpuutos), kasvojen tuntohäiriö, kasvohermoalvaus, puuromainen puhe ("dysartria"), tasapaino- ja koordinaatiohäiriö, raajaheikkous tai tuntohäiriö

lä") ja niskatuntemuksia. Oireet saattavat pahentua niskan liikkeisiin tai liikkeellelähtöön (taaksetaivutus) liittyen (TAULUKKO 3).

Aivojen takaverenkierron (vertebrobasilaarisen alueen) häiriöt

Aivojen takaverenkierron häiriöön sopivat äkisti alkava huimaus tai tasapainohäiriö yhdessä muiden neurologisten paikallisoireiden (kallistumistaipumus tietyllä puolella pystyssä tai istuen, kaksoiskuvat, kasvohermoalvaus, kasvojen tuntohäiriö, puheen puuromaisuus, toispuolihalvaus, neliraajahalvaus), tai yleisoireiden (niskakipu, päänsärky, sekavuus) kanssa. Usein potilaalla on monta verenkiertohäiriön riskitekijää (kuten sairastettu aivoverenkiertohäiriö, korkea verenpaine, sydänsairaus tai eteisvärinä, diabetes, korkea kolesteroli, ylipaino, tupakointi, iäkkyytys, mies- tai naispuolisuus, perinnöllinen taipumus), jotka lisäävät huomattavasti huimauksen vaarallisen perussyyriskiä.

Ménièreen tauti

Ménièreen tauti on sisäkorvan sairaus, jossa esiintyy spontaaneja kierto- tai huimauksikohtauksia (kesto vähintään 20 minuuttia, kohtauksia vähintään kaksi), vaihtelevaa sensorineuraalista kuulon alenemaa (usein aluksi matalien äänien alueella) ja korvan paineen tunnetta tai tinnitusta. Taudin aiheuttaja on avoin. Jos potilaalla on oireisto, muistuttaa Ménièreen tautia, mutta ei todeta kuulonalenemaa, tulee migreeniin liittyvä huimaus pitää mielessä.

Vestibulaarineuroniitti

Vestibulaarineuroniitti tarkoittaa äkillistä toispuoleista tasapainoelimen toiminnan lamautumista. Se alkaa äkillisellä huimauksella, johon liittyy pahoinvointi ja vaakatasossa esiintyvä osin pyörivä (horisontaalisrotatorinen) silmävärve (nystagmus), joka voimistuu nopean komponentin katsesuuntaan katsoessa. Huimaus on tyypiltään jatkuva, ei kohtauksellista kuten BPPV:ssä. Pään asennon muutokset kuitenkin pahentavat huimausta.

TAULUKKO 4. Huimausoireen paikantaminen, status ja jatkotutkimukset.

Toimintahäiriön sijainti	Provokaatiotesti	Muu keskeinen status	Jatkotutkimukset tai -toimenpiteet
Sisäkorva	Dix–Hallpiken testi Impulssitesti (Head Thrust)	Tärykalvojen inspektio (otoskopia) Kuulo, Rinne, Weber Silmävärve (Joskus: Valsalvan koe [“fisteliprovokaatio”])	Harkinnan mukaan kuulokäyrä (audiogrammi), ennen invasiivisia hoitoja tai pitkitetyneissä tapauksissa video-okulografia
Kuulo-tasapainohermo		Puheen (äänteiden) erotte- lukyky	Puhe audiogramma, pään MK
Aivorunko	Kävely (normaali, var- paila, kantapäillä), käännökset, tuoilta istumasta ylösnousu	Silmien liikkeet (AH III, IV, VI), kasvo- ja korneatunto (V), mi- miikka (VII), puhe (X, XII)	Pään MK/TT
Pikkuaivot	Viivakävely, käännök- set	Istumatasapaino, SNP, KPK, diadokokineesi	
Tyvitumakkeet	Ulkoisen horjutuksen testi	Myötäliikkeet kävellessä, käännökset, liikehäiriöt (mm. vapina), lihasjänteys	
Niska (lihak- set, ligamentit, välilevyt, hermo- juuret)	Rombergin koe (saat- taa korosta niskalihas- jännitysperäistä hui- mausta)	Niskali hasten palpaatio, nis- kan liikkuvuus, ryhti	Hoitokokeilu (esim. amitrip- tyliini), fysioterapia (niska- lihasharjoitusohjelma), harvoin kirurgia (kaularan- gan välilevytyrä, “discus prolapsi”)
Selkäydin	Rombergin koe	Kävely, viivakävely, pyramidi- radan toiminta (lihasvoimat, jännevenytysheijasteet, lihas- jänteys, Babinkin heijaste), tunto (kosketus, terävä, väri- nä, asento)	Selkäytimen MK B ₁₂ -vitamiini (seerumista)
Perifeerinen hermosto	Rombergin koe	Jännevenytysheijasteet, dis- taalinen tunto (kosketus, terä- vä, värinä, asento)	Laboratoriokokeet, ENMG
Sydän ja verenkierto- järjestelmä	Ortostaattinen koe	Sydämen ja keuhkojen aus- kultaatio, perifeeriset sykkeet, alaraajaturvotuksen huomi- ointi	EKG, THX-rtg, ortostaat- tinen koe fysiologisessa laboratoriossa, EKG:n tai verenpaineen pitkäaikais- rekisteröinti, kallistuskoe, kliininen rasituskoe, sydä- men kaikukuvaus
Psykye	Hyperventilaatiokoe	Yleisvaikutelma, ilme, käytös (ahdistunut, masentunut) Neurologinen, kardiovasku- laarinen, muskuloskeletaali- nen status (normaalin puit- teissa)	Psyykinen tuki, psykiatrin konsultaatio

Dix–Hallpiken testi = hyvänlaatuisen asentohuimauksen provokaatiotesti, impulssitesti = sisäkorvafunktion testi, ulkoisen horjutuksen testi = potilas seisoo noin 10 cm:n haara-asennossa, tutkija horjuttaa tasapainoa vetämällä nopeasti ja lyhyesti hartioista taaksepäin – seurataan, pysyykö potilas pystyssä ja vakaana ja tarvi-
taanko tähän tukiaskelia tai tutkijan apua, SNK = sormi-nenänpääkoe, KPK = kantapää-polvikoe, diadoko-
kineesi = kyky toistaa nopeasti ja samanlaisina vastakkaisia liikkeitä (esimerkiksi kiertää kättä edestakaisin,
niin että kämmenpuoli on vuorotellen ylös- ja alaspäin), AH = aivohermo, ENMG = elektroneuromyografia

TAULUKKO 5. Huimausoireen perussyyn paikantaminen silmävärveen (nystagmuksen) avulla.

Silmävärveen ominaisuus	Perifeerinen (sisäkorvaperäinen) silmävärve	Sentraalinen (keskushermosto- peräinen) silmävärve
Tyyppi	Kiertävä, pyörittävä (torsionaalinen/rotatoorinen), vaakatasossa tapahtuva (horisontaalinen), usein näiden yhdistelmä	Yhdessä tasossa tapahtuva (horisontaalinen tai torsionaalinen, joskus puhtaasti pysty akselin suunnassa (vertikaalinen)
Viive ärsykkeestä silmävärveen havaitsemiseen (latenssi)	Todettavissa	Ei viivettä
Katseen kohdistamisen (fiksaation) vaikutus	Vaimentaa	Ei vaimenna
Suunta	Aina samaan suuntaan	Vaihtaa suuntaa
Katsesuunnan vaikutus	Voimistuu katsottaessa nopean komponentin suuntaan	Ei vaikutusta
Väsyminen toistettaessa	Väsyä (BPPV)	Ei väsy

BPPV = hyvänlaatuisen asentohuimauks

Impulssitestissä nähdään nopea korjausliike (refleksaatio sakadi) sairaalle puolelle käännettäessä (KUVA <http://www.youtube.com/watch?v=6zPqaUwds9I>).

Huimauspotilaan kliininen tutkiminen

Anamneesi on tärkein yksittäinen tutkimusmenetelmä ja johtaa oikeaan diagnoosiin kahdessa tapauksessa kolmesta (11). Anamneesi perustuu jo esitettyihin suuntaviivoihin huimauksen anatomiasta ja patofysiologiasta (TAULUKKO 2).

Vastaanoton alussa on hyvä antaa potilaan kertoa omin sanoin, mitä hän huimauksellaan tarkoittaa. Potilaan johdattelu kertoo enemmän tutkijan koulutuksesta ja erikoisalasta kuin potilaasta ja johtaa helposti väärille jäljille. Spontaani kertomuksen jälkeen pyritään tästä huolimatta tarkentavilla kysymyksillä rajaamaan huimauksen johonkin edellä mainituista pääluokista (vertigo, pyörtäminen, tasapainohäiriö, epäspesifinen huimauks) ja selvittämään onko huimauks kohtauksellista vai jatkuva. Kohtauksittainen huimauks voi edelleen olla kertaluonteista tai toistuvaa. Huimauksen pukeminen sanoiksi on toisinaan vaikeaa, ja potilaan saattaakin olla helpompi kuvata sitä, mikä tekijä provosoi huimauksen, kuin miltä se tuntuu. Etenkin asento-riippuvuus on tärkeä esitieto.

Diagnoosin kannalta tärkeää on myös huimauksen alku (ensioireet), ilmaantumisenopeus ja kesto (äkillinen vai hiipivä, kesto sekunteja, minutteja, tunteja, päiviä tai vuosia) ja liitännäisoireet. Näiden piirteiden avulla pääsee usein todennäköisimmän aiheuttajan jäljille (TAULUKOT 2 ja 3). Huimauksen keston on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Pyörtymistä tutkittaessa hyvänlaatuisen pyörtymisen (vasovagaalinen synkopee) erottaminen vaarallisesta sydänperäisestä tajunnanhäiriöstä on tärkeää. Vasovagaliseen reagointiin viittaavat aiemmat samanlaiset kohtaukset (yli 4 vuoden ajan), edeltävät vatsatuntemukset ja kohtauksen jälkeinen pahoinvointi ja hikoilu (12). Sydänperäistä pyörtymistä ennustavat parhaiten tiedossa oleva sydänsairaus, oireen ilmaantuminen makuuasennossa, näön sumeneminen ja kohtaukseen liittyvät lyhytkestoiset lihasnykinät (myokloniat) (12). Ylösnousuun liittyvät oireet kuten prekollapsituntemukset (heikotus, näön hämärtyminen) viittaavat ortostatismiin. Jos lisäksi esiintyy impotenssia, ummetusta tai rakon toimintahäiriöitä, kyseessä voi olla yleinen autonomisen hermoston vaurio, kuten diabeteksen autonominen neuropatia.

Jos huimauksen syy ei tunnu sopivan miinhinkään huimauksen pääluokkaan, sen taustalla on yllättävän usein migreeni. Migreenipotilas voi kuvata tuntemuksen vertigona,

TAULUKKO 6. Huimauspotilas päivystyspoliklinikassa.

4 x T	Selitys	
Triage (häätäloukitus)	Liittyykö huimaukseen vaaran merkkejä	Vaaran merkit: 1) poikkeava kehonlämpö (kuume tai alilämpö), sydämen rytmi, verenpaine tai hengitys, 2) sekavuus, 3) äkillinen, kova tai pitkittynyt pää- tai niskanelueen kipu, 4) neurologiset liitännäisoreet, 5) sydänoireet (rintakipu, hengenahdistus, kollapsi)
Timing (aikajänne)	Onko huimauksen kesto sekunteja, minutteja, päiviä vai päivästä toiseen	Keskeinen erotusdiagnostiikka: 1) huimaus kestää sekunneista tunteihin: "hyvänlaatuinen" BPPV, ortostatismi, pyörtyminen, Ménièren tauti, paniikkikohtaus, migreeni, vai "paha" TIA, sydänkatastrofi, feokromosytooma vai myrkytys ? 2) huimaus kestää päivistä viikkoihin: vestibuläreuroniitti, labyrinttiitti, lääkkeen haittavaikutus, herpes oticus, vai aivoinfarkti, bakteerin aiheuttava labyrinttiitti/mastoidiitti, Wernicken tauti, muu aivorunko-oireyhtymä?
Triggers (laukaisevat tekijät)	Mikä provosoi huimauksen tekijät)	Asennonmuutos: hyvänlaatuinen asentohuimaus Makuulta tai istumasta ylösnousu: ortostatismi Fyysinen rasitus tai ei triggeriä: sydänperäinen, verenkierröllinen tai muu pahanlaatuinen syy
Telltale Sins (perussyyn paljastajat)	Onko silmien liikkeissä aivoverenkiertohäiriön paljastavia löydöksiä	Aivoverenkiertohäiriöön sopii: 1) normaali vertibulo-okulaarinen refleksi, 2) skew-deviaatio ja 3) suuntaa vaihtava nystagmus

BPPV = hyvänlaatuinen asentohuimaus, skew-deviaatio = vertikaalinen karsastus – toinen silmä on korkeammalla kuin toinen

prekollapsituntemuksina, tasapainohäiriönä tai epäspesifisenä huimauksena. Useimmiten huimaus jää kuitenkin tyypillisempien migreenioireiden, kuten päänsäryn, aistiarkuuden (herkkyys valolle, äänille, hajuille) ja auroireiden (sahalaitainen näköhäiriö) varjoon. Migreenihuimauksen diagnoosi perustuu näiden liitännäisoreiden esiintymiseen samaan aikaan huimauksen kanssa.

Statustutkimus varmentaa anamneesin antamat johtolangat, siitä mistä on kyse. Huimaustuntemus ja mahdollinen silmävärve (nystagmus) provosoidaan esiin, aina kun se on mahdollista (TAULUKKO 4). Potilas voi itse näyttää, missä tilanteessa huimaus alkaa, tai oire provosoidaan esiin sopivalla testillä. Ortostaattisessa kokeessa verenpaine mitataan maaten, ylösnousun ja kolmen minuutin seurannan jälkeen samalla tarkkaillen potilaan vointia ja oireita. Dix–Hallpiken testissä ilmaantuva lyhyt vertigo- ja silmävärvekohtaus varmistaa BPPV-diagnoosin. Hyperventilaatiokokeessa potilas hengittää tiheään ja syvään raportoiden samalla mahdolliset huimaustuntemukset. Statustutkimuksen painopistealueet vaihtelevat liitännäisoreiden ja huimauksen perustyyppin mukaan. Silmävärveen esiintyminen tai puuttuminen ja sen ominaisuudet on aina tärkeää ja syytä kirjata sairauskertomukseen (TAULUKKO 5).

Vertigoa tutkittaessa korviin, tasapainoeliimeen ja sen keskushermostoyhteyksiin (aivorunko, pikkuaivot) tulee kiinnittää erityishuomio. Labyrinttitestit (Dix–Hallpiken) ja impulssitesti, kuulo, aivorunkostatus ja pikkuaivotkokeet ovatkin kliinisen tutkimuksen tärkeimmät osat. Perifeerinen silmävärve korostuu, kun potilas ei pysty kohdistamaan katsetaan tiettyyn kiintopisteeseen. Tähän perustuu sekä Frenzelin lasien että oftalmoskopian silmävärvettä terästävä vaikutus. Unterbergerin marssikoe on suuntaa antava toispuoleiseen sisäkorvaongelmaan. Testissä potilas marssii paikallaan silmät suljettuina 20–30 askelparia.

Vertigoa tutkittaessa korviin, tasapainoeliimeen ja sen keskushermostoyhteyksiin (aivorunko, pikkuaivot) tulee kiinnittää erityishuomio. Labyrinttitestit (Dix–Hallpiken) ja impulssitesti, kuulo, aivorunkostatus ja pikkuaivotkokeet ovatkin kliinisen tutkimuksen tärkeimmät osat. Perifeerinen silmävärve korostuu, kun potilas ei pysty kohdistamaan katsetaan tiettyyn kiintopisteeseen. Tähän perustuu sekä Frenzelin lasien että oftalmoskopian silmävärvettä terästävä vaikutus. Unterbergerin marssikoe on suuntaa antava toispuoleiseen sisäkorvaongelmaan. Testissä potilas marssii paikallaan silmät suljettuina 20–30 askelparia.

YDINASIAT

- ▶ Anamneesi ja status ovat huimauksen diagnostiikassa tärkeämpiä kuin koneelliset jatkotutkimukset.
- ▶ Huimauksen pukeminen sanoiksi on toisinaan vaikeaa, ja potilaalle saattaakin olla helpompaa kuvata sitä, mikä tekijä provosoi huimauksen, kuin miltä se tuntuu. Etenkin asentoriippuus on tärkeä esitieto.
- ▶ Statustutkimus varmentaa anamneesin antaman johtolangan, siitä mistä on kyse. Huimaustuntemus ja mahdollinen silmävärve provosoidaan esiin, aina kun se on mahdollista.
- ▶ Anamneesin ja statuksen perusteella päätetään, mitkä jatkotutkimukset ovat tarpeen. Niiden tarve vaihtelee huomattavasti sen mukaan onko korva, keskushermosto vai sydän epäilyksen kohteena.

Poikkeava löydös on yli 45 asteen kiertyminen lähtöasennosta, kiertymäsuuntana sairaan korvan puoli. Neurologisessa statuksessa silmien liikkeet (silman liikehermo, telahermo ja loitontajahermo), kasvat (kolmoisherma, kasvohermo) ja puhe (kiertäjähermo ja kielenliikehermo) paljastavat yleensä aivorunkovaurion. Silmävärveen esiintyminen on tärkeä havainto. Pikkuaivokokeet (viivakävely, sorminenänpää- ja kantapää-polvikokee, diadokokineesi) täydentävät sisäkorvan keskushermostoyhteyksien selvittelyn. Diadokokineesillä tarkoitetaan kykyä toistaa nopeasti ja samantyyppisina vastakkaisia liikkeitä, esimerkiksi kiertää kättä edestakaisin, niin että kämmenpuoli on vuorotellen ylös- ja alaspäin.

Pyörtymistä tutkittaessa kardiiovaskulaaristatus ja ortostaattinen koe ovat tärkeitä. Fyysisessä rasituksessa ilmaantuvat pyörtymiset voivat johtua sepelvaltimotaudista, rytmihäiriöstä tai aorttastenoosista. Solisvaltimon (a. subclavia) ahtaumassa todetaan puoliero yläraajojen verenväyryydessä ja perifeerisissä sykkeissä. Seurauksena voi olla yläraajatyön provosoima huimaus, niin sanottu ”subclavian steal” -oireyhtymä.

Tasapainohäiriön selvittelyssä tutkitaan sekä neurologinen että tuki- ja liikuntaelinstatus. Kävely ja Rombergin testi kertovat paljon. Raajojen asento- ja liikeaistin (proprioseptiikka eli asento- ja liiketunto) testaaminen on tärkeää. Kuten yleensäkin neurologiassa, huomio kiinnittyy puolieroihin, niin kävelyn, viivakävelyn, silmien liikkeiden, koordinaatiokokeiden, lihasvoimien, refleksien kuin tunnonkin (kosketus, terävä, värinä, asento) suhteen. Sellen, nivelten ja lihasten poikkeavuuksia ei pidä unohtaa. Muskuloskeletaalin ongelma saattaa hyvinkin selittää tasapainohäiriön.

Epäspesifisen huimauksen ollessa kyseessä statuksen kaikkien osien (korva-, neuro-, sydän-, muskuloskeletaali-) merkitys kasvaa, sillä anamneesi ei ohjaa suoraan diagnoosiin. Kuten aina, silmävärveen toteaminen tai puuttuminen on tärkeä havainto. Impulssitesti, kävely, aivorunkostatus (silmit, kasvat, puhe), pikkuaivokokeet (viivakävely, sorminenänpää-, kantapää-polvi-, diadokokineesi), ortostaattinen koe ja sydämen auskultaatio kuuluvat minimiselvityksiin. Psykkinen ahdistus ja masennus vaikuttavat usein epäspesifiseen huimaukseen. Psykkinen mekanismi on todennäköinen, etenkin jos somaattinen status on täysin normaali vaikeasta oireistosta huolimatta.

Huimaus päivystyspoliklinikassa vaatii oman suoraviivaisen lähestymistavan, jonka tavoitteena on havaita heti henkeä uhkaavat huimauksen syyt ja keskittyä anamneesissa ja statuksessa niiden löytämiseen (TAULUKKO 6) (15).

Jatkotutkimukset

Anamneesin ja statuksen perusteella päätetään, mitkä jatkotutkimukset ovat tarpeen (TAULUKKO 4). Peruslaboratoriotutkimukset sulkevat pois yleisluonteisia huimauksen aiheuttajia (verenkierröllinen syy, infektio, anemia, nestetasapainon häiriö). Harkinnan mukaan perustutkimuksia täydennetään sydän-, glukoosi-, maksa- ja kilpirauhaskokeilla. Metabolisista syistä myös hypokortisolismi voi heikottaa ja huimata. Pieni hiilidioksidipitoisuus verikaasuanalyyseissä voi paljastaa hyperventilaatioaiheutumuksen.

TAULUKKO 7. Sentraalisen ja perifeerisen huimauksen erotusdiagnoosiikkaa.

Ongelma	Keskeinen liittännäisoire	Silmävärve	Impulssi-testi (head thrust)	Muu status	Päivystystutkimukset
Sisäkorvaperäinen huimaus	Intensiivinen pahoinvointi, oksentelu	Spontaani, samanaikaisesti horisontaalinen ja rotatoorinen, lyö samaan suuntaan katsesuunnasta riippumatta, katsefiksaatio lievittää tai hävittää – Frenzelin lasit tai silmänpohjaan katsominen (oftalmoskopia) korostavat	Patologinen	Oireet prominentimpia kuin statuslöydökset (vertigo > nystagmus) Kaatumistaipumus sairaan korvan puolelle Muutoin normaali (ei pikkuaivo- tai aivorunkolöydöksiä, kävely onnistuu, tajunta normaali)	Pään MK/TT vain jos oikeen lokalisaaation suhteen epävarmuutta
Aivorungon tai pikkuaivojen verenkiertohäiriö (infarkti tai vuoto)	Kävely tai seisominen ei onnistu, päänsärky	Vertikaalinen, horisontaalinen tai rotatoorinen, vaihtavaa suuntaa, katsefiksaatio ei hävitä	Normaali	Löydökset prominentimpia kuin oireet (nystagmus > vertigo) Pikkuaivo- tai aivorunkolöydökset Tajunnantason lasku	Pään MK/TT MK/TT-angiografia
Hyvänlaatuinen asentohuimaus	Lyhytaikainen pahoinvointi (harvemmin oksentaminen)	Provosoitavissa pään asennon muutoksella, kiertävä (rotatoorinen) ja pystysuuntainen (vertikaalinen), kestää alle minuutin	Normaali	Normaali Silmävärve Dix–Hallpiken kokeessa	Dix–Hallpiken koe diagnostiinen

Patologinen impulssitesti: korjausliike päätä käännettäessä nopeasti sairaan korvan puolelle – katse ei pysy kohteessa; pikkuaivolöydökset: kävelyataksia (ataksia = hapuilu), taipumus kallistua vaurion puolelle, vauriipuolen hienomotoriikan kömpelyys ja liikkeiden toistotymin katoaminen (dysdiadokokineesi) ja sormi-nenänpääkokeen tai kantapää-polvikokeen epätarkkuus (dysmetria); aivorunkolöydökset: silmien dyskonjugaatio (silmit eivät liiku samalla nopeudella), vauriipuolen Hornerin syndrooma (luomen roikkuminen, pieni ”mioottinen” mustuainen ja hikoilupuutos kasvoissa), kasvoikipu tai tuntohäiriö, kasvohermoalvaus, puhe- ja nielemisvaikeus, hikka, raajahalvaus (hemi- tai tetrapareesi), toisen puolen raajojen tuntohäiriö, refleksiipuoliero, poikkeavan vilkaat refleksit, Babinski-merkki.

Tarvittavat ”konetutkimukset” vaihtelevat sen mukaan, onko korva, keskushermosto vai sydän epäilyksen kohteena. Kuulokäyrä (audiogrammi) dokumentoi kuulonaleneman. Video- tai elektronystagmografian käyttö on harkittava huolella, sillä huimaus voi olla korvaperäinen, vaikka nämä tutkimukset olisivat täysin normaalit. Neurologista syytä epäiltäessä neuroradiologia on keskeisessä asemassa. Päivystyksen perustutkimus on edelleen tietokonetomografia (TT) saatavuutensa ja nopeutensa ansiosta. Magneettikuva (MK) näyttää ”huimausrakenteet” (takakuoppa, aivorunko, pikkuaivot, kuulo-tasapainohermon kulureitti, aivosiltakulma) tarkemmin ja on sen takia ensisijainen muissa tilanteissa, tai jos TT

ei ratkaise päivystysongelmaa. Kaulasuonten kaikukuvaus, MK- tai TT-angiografia täydentävät aivoverenkiertoselvitykset, esimerkiksi epäiltäessä kaulasuonen dissektoitumaa. EEG (elektroenkefalografia) on edelleen paikallaan epileptistä huimausta epäiltäessä. Ongelmallinen synkopeo-oire voi ratketa laboratorioolosuhteissa tehtävässä ortostaattisessa tai kallistuskokeessa. Myös EKG:n tai verenpaineen pitkäaikaisrekisteröinti, sydämen kaikukuvaus ja kliininen rasituskoe voivat tulla kyseeseen.

Erotusdiagnoosiikka

Päivystävän lääkärin on erityisen tärkeää erottaa keskushermostoperäinen huimaus sisäkor-

TAULUKKO 8. Huimauksen hoito.

	Huimaussairaus	Hoito	Huomio
Etiologian mukainen hoito	Hyvänlaatuinen asentohuimaus	Epleyn liikesarja Omatoiminen asentohoito	Tasapainoelintä lamaavat lääkkeet haitallisia
	Ménièren tauti	Vähäsuolainen ruokavalio, beta-histidiini, diureetit Potilaan informointi (taudin luonne, provosoivat tekijät, dieetti)	Hankaliin oireisiin gentamysiini välikorvaan aplikoituna
	Vestibulaari-neuroniitti	Metyyilprednisoloni tai prednisoloni	Tasapainoharjoitukset
	Aivoverenkiertohäiriö	Liutushoito ASA + dipyridamoli tai klopidroggeeli, ASA, varfariini, verenpainelääkitys, statiinit	Kuntoutustoimet
	Ikärappeuma-huimaus	Liikkuminen (≈ tasapainoharjoitukset), näön tarkistus, silmälasit, lääkelistan tarkistus ja redusointi	Toimenpiteet kohdistetaan hoidettavissa oleviin syihin
	Migreenihuimaus	Migreenin esto- ja kohtauslääkitys	Amitriptyliini ja verapamiili mahdollisesti muita tehokkaampia
	Niskalihasperäinen huimaus	Fysioterapia Niskalihasharjoitukset	Niskalihastension lääkehoito: amitriptyliini, nortriptyliini, akupunktio
	Psyykinen huimaus	SSRI, TCA, alpratsolaami, klonatsepaami	Hyvä potilas-lääkärisuhde tärkeä
	Ortostatismi	Diureettien ja liiallisen verenpainelääkityksen välttäminen, nesteytys, suolalisä, tukisukat, vuoteen pääpuolen korotus	Joskus: indometasiini, fludrokortisoni, pyridostigmiini
	Lääkkeet		
Oireenmukainen hoito	Antiemetit	Metoklopramidi, ondansetroni, proklooriperatsiini, DHBP	Vaikutusmekanismi: dopamiini- tai serotoniinireseptorisalpaus
	Sisäkorvan verenkiertoa parantavat lääkkeet	Betahistidiini	Käyttöaiheena korvaperäinen vertigo
	Antihistamiinit	Prometatsiini	Vaihtoehtoja: dimenhydrinaatti, meklitsiini
	Antikolinergiset lääkkeet	Skopolamiini	Indikaationa lisäksi matkapaivoinvointi
	Antihistamiinin ja kalsium antagonistin yhdistelmä	Dimenhydrinaatti + sinnaritsiini	Dimenhydrinaattilla on myös antikolinergisia vaikutuksia
	Bentsodiatsepiinit	Alpratsolaami, klonatsepaami, diatsepaami, loratsepaami	Akuutissa vaiheessa, vain muutaman päivän ajan, ei rutiininomaisesti

vaperäisestä vertigosta. **TAULUKOSSA 7** on esitetty sekä perifeerisen että sentraalisen etiologian keskeiset piirteet. Toisinaan pikkuaivo- tai aivorunkoinfarkti on mahdoton erottaa vestibulaarineuroonitista (8). Tämän takia aivojen

kuvantaminen (MK tai TT) on paikallaan, jos kliininen kuva ei ole selvä, potilaalla on verenkiertohäiriölle altistavia riskitekijöitä (yli 60 vuoden ikä, miessukupuoli, verenpainetauti, tupakointi, diabetes, hyperkolesterolemia,

aiempi TIA, sepelvaltimotauti, katkokävelyoire) tai korvaperäisenä pidetty huimaus ei lievene 48 tunnin kuluessa. Jos huimaukseen liittyy neurologisia yleisoireita, kuten päänsärkyä tai sekavuutta, neurologiset jatkotutkimukset ovat niin ikään paikallaan.

Toistuvan päänsärky- tai huimauskohtauksen syy voi olla myös epileptinen (16). Epilepsiaan sopivat vakiomalliset (stereotyyppiset) kohtaukset, puremajäljet kielessä, virtsa- tai ulosteinkontinenssi ja kohtauksen jälkeinen sekavuus. EEG kuuluu näissä tapauksissa tutkimusarsenaaliin.

Drop attack -oireella tarkoitetaan äkillistä raajavoimien häviämisen aiheuttamaa kaatumista. Yleensä tajunta säilyy. Oireen tausta on moninainen ja jää jopa 65 %:ssa selvittämättä. Etiologia voi olla sydänperäinen (12 %), aivoverenkiertohäiriö (8 %), niiden yhdistelmä (7 %) tai sisäkorvaperäinen (5 %, esimerkiksi Ménièren tauti) (17). Myös kaulaytimen kompressio niska-aukon seudussa tai katapleksia voivat aiheuttaa samanlaisia kohtauksia. Katapleksia on osa narkolepsiaoireyhtymää yhdessä päiväsymyksen, nukahtelutai-pumuksen, unenaikaisten hallusinaatioiden ja halvausoireiden kanssa.

Huimauksen hoito

Huimauksen hoito voidaan jakaa spesifiseen ja oireenmukaiseen (TAULUKKO 8). Hyvänlaatuinen asentohuimaus hoidetaan positiivisen Dix–Hallpiken kokeen jälkeen Epleyn manööverillä, joka poistaa sakan posteriorisesta kaarikäytävästä (13). Myös niin sanottu Lempertin manööveri on käyttökelpoinen (www.laakarilehti.fi/files/472004.html). Vestibulaari-neuroniitin hoitona on 1–2 viikon kortikosteroidikuuri, jos se ei ole vasta-aiheinen. Ménièren taudin hoidossa tärkeintä on vähäsuolainen ruokavalio ja stressin välttäminen. Lisäksi voidaan tarvittaessa antaa nesteenpoistolääkettä tai betahistiinia. (14). Oireenmukainen hoito on aina lyhytkestoista ensiapua, sillä pitkään käytetty lääkitys se saattaa jopa hidastaa keskushermoston sopeutumismekanismia ja pitkittää oireilua. Näin käy nimenomaan vanhuksille. Etenkin turhaa tai pitkittynyttä bent-

sodiatsepiininen käyttöä on syytä välttää. Pahoinvoiva ja oksenteleva potilas tarvitsee aina myös asianmukaisen nestehoidon.

Huimauspotilaan hoidon porrastus

Merkittävä osa huimausvaivoista ei tule koskaan lääkärin tietoon, koska hyvänlaatuinen oireisto menee nopeasti ohi ja on satunnaista. Silloin, kun lääkärin apua tarvitaan, yleislääkärin rooli on keskeinen. Hoitoketjun tärkein ja kustannustehokkain lenkki on lääkäri, jonka vastaanotolle potilas ensimmäisenä hakeutuu. Jos pyörtymiset, lääkkeitä johtuvat oireet, BPPV, niskaongelmat ja migreeniin liittyvä huimaus diagnosoidaan perusterveydenhuollossa, jonot pysyvät kurissa erikoissairaanhoidossa. Yhtä tärkeää on korvaperäisten, neurologisten ja kardiologisten tapausten ohjaaminen jatkoselvityksiin oikealle erikoisalalle.

Lopuksi

Huimausoireen yleisyys ja monitekijäisyys ovat merkittäviä koko terveydenhuoltojärjestelmän toimivuuden kannalta. Kaikilla hoitoketjun tasoilla menestyksen perusta on hyvä kommunikaatio ja informointi. Aina kun potilas ei syystä tai toisesta saa riittävää selkoa siihen, miksi häntä huimaa, oireistolla on taipumus pitkittyä ja mutkistua. Samansuuntainen vaikutus on pitkällä odottelulla jatkotutkimuksiin. Huimaus johtuu onneksi yleensä muutamasta hyvin tunnetusta syystä, joihin on olemassa hyvä tai ainakin oireita lievittävä hoito. Diagnoosiin pääsee tuntemalla yleisten aiheuttajien tyyppioireet ja statuslöydökset. Vaarallisen huimauksen merkit ovat niin ikään selvät ja helposti havaittavissa, kunhan niitä vain osaa systemaattisesti etsiä. Nimenomaan patofysiologian ja huimausmekanismien mukainen ajattelu helpottaa, yksinkertaistaa ja nopeuttaa huimauspotilaan hoitoa. ■

MIKKO KALLELA, dosentti, neurologian erikoislääkäri
HYKS, neurologian klinikka

ERNA KENTALA, dosentti, korva-, nenä-, kurkkutautien ja audiologian erikoislääkäri
HYKS silmäklinikka

KIRJALLISUUTTA

1. Lempert T, Neuhauser H, Daroff RB. Vertigo as a symptom of migraine. *Ann N Y Acad Sci* 2009;1164:242–51.
2. Neuhauser HK, Lempert T. Vertigo: epidemiologic aspects. *Semin Neurol* 2009;29:473–81.
3. Kroenke K, Lucas CA, Rosenberg ML, ym. Causes of persistent dizziness. A prospective study of 100 patients in ambulatory care. *Ann Intern Med* 1992; 117:898–904.
4. Drachman DA, Hart CW. An approach to the dizzy patient. *Neurology* 1972;22: 323–34.
5. Yardley L, Owen N, Nazareth I, Luxon L. Prevalence and presentation of dizziness in a general practice community sample of working age people. *Br J Gen Pract* 1998;48:1131–5.
6. Ketola S, Niemensivu R, Henttonen A, Appelberg B, Kentala E. Somatoform disorders in vertiginous children and adolescents. *Int J Pediatr Otorhinolaryngol* 2009;73:933–6.
7. Tusa RJ. Dizziness. *Med Clin North Am* 2009;93:263–71.
8. Karatas M. Central vertigo and dizziness: epidemiology, differential diagnosis, and common causes. *Neurologist* 2008;14:355–64.
9. Ojala M. Huimaako? Helsinki: Etuke-no Oy 2007.
10. Barraclough K, Bronstein A. Vertigo. *BMJ* 2009;339:b3493.
11. Bronstein A, Lempert T. Symptoms and examination of the patient with vertigo and dizziness. Kirjassa: Bronstein A, Lempert T, toim. Dizziness. A Practical Approach to Diagnosis and Management. Cambridge: Cambridge University Press 2007, s. 23–60.
12. Alboni P, Brignole M, Menozzi C, ym. Diagnostic value of history in patients with syncope with or without heart disease. *J Am Coll Cardiol* 2001;37:1921–8.
13. Laitakari K. Miten havainnollistan kaarikäytäväsakan poiston asentohuimauksen hoidossa? *Suom Lääkäril* 2004; 59:4603–5.
14. Levo H, Hirvonen T. Ménièren taudin erilaiset hoitomuodot. *Suom Lääkäril* 2005;60:2783–6.
15. Newman-Toker DE. Diagnosing dizziness in the emergency department. Väitöskirja. John Hopkins University 2007.
16. Boggs JG. Seizures and epilepsy in the elderly patient: Etiology, clinical presentation, and differential diagnosis. UpToDate [päivitetty 7.5.2013]. www.uptodate.com.
17. Meissner I, Wiebers DO, Swanson JW, O’Fallon WM. The natural history of drop attacks. *Neurology* 1986;36:1029–34.

SIDONNAISUUDET

Mikko Kallela: Asiantuntijapalkkio (Allerganin advisory boardin jäsen, Leiras, Orion), johtokunnan tms jäsenyys (Helsingin Pääsärkykeskus Oy), luentopalkkio (AGA, Allergan, AstraZeneca, Bayer, Boehringer-Ingelheim, Janssen-Cilag, Leiras, MSD, Meda, Menarini, Orion, Pfizer), osakeomistus (Helsingin Pääsärkykeskus Oy), koulutus/kongressikuluja yrityksen tuella (MSD, TEVA)
Erna Kentala: Luontopalkkio (satunnaisia luentoja KNK alueelta)

Summary

Vertigo from the practitioner’s standpoint

One third of the population suffer from vertigo at some stage of their life. Some of its causes are harmless, some life-threatening, some will resolve spontaneously and some never. Vertigo is divided into four main types: vertigo, syncope, disturbance of balance and nonspecific vertigo. Medical history is the most important method of examination and leads to diagnosis in two out of three cases. Attempts are always made to provoke the sensation of vertigo and the possible nystagmus during the consultation. The success of the specific treatment in accordance with the primary cause determines the patient’s prognosis.